

L'EF A PREESCOLAR I PRIMER CICLE

Proposta pedagògica de programació

*Marta Capllonch i Bujosa, llicenciada en educació física, professora de Didàctica de l'EF
a l'Escola Universitària de Formació Professorat d'EG8 (Barcelona).*

*Araceli González Lafont, llicenciada en educació física, professora d'Equipaments
i Instal·lacions Esportives a l'INEFC (Lleida)*

La programació ha arribat a ser considerada per la majoria dels professionals de l'ensenyament com un element bàsic de partida per elaborar el treball diari de classe. Això no obstant, en molts casos, la majoria es queden en la pura intencionalitat degut a l'escàs nombre de recursos de què disposen per desenvolupar uns programes coherents i realistes, que es basin en les necessitats dels alumnes, els criteris personals i les normatives vigents. El problema es fa molt més evident quan la matèria a programar és l'educació física, perquè (com veurem posteriorment) hi ha quasi una total inexistència d'orientacions, degut el paper que ha jugat a l'escola l'EF fins fa ben poc.

Al marge d'altres tendències contràries a la «programació», gosem cridar l'atenció sobre una sèrie d'aspectes positius que són els que ens la fan

defensar. Al mateix temps, cal dir que la programació no ha de limitar-nos l'acció, sinó que n'ha de ser un instrument; base sobre la qual construir unes activitats que progressivament, mitjançant la pràctica s'aniran modificant i concretant per elles mateixes.

Consideracions generals

La programació haurà de ser més oberta com més importants siguin les experiències que els alumnes han de vienciar i s'anirà concretant en uns continguts més evidents a mesura que entrem en aquells períodes educatius en els quals l'alumne té, o bé un poder de decisió o bé una possibilitat de participació més gran.

Programar adequadament ens ajudarà a: economitzar temps i esforç, racionalitzar mitjans i recursos, i a alliberar de sobrecàrregues el professor i

l'alumne, evitant amb tot això la rutina i la improvisació.

El mestre troba que, a nivell oficial, les orientacions i programes no són desenvolupats com passa amb la resta de matèries, és a dir, que es limiten a presentar objectius molt genèrics i els possibles mitjans per portar-los a terme, però no hi ha una proposta metodològica. Aquesta realitat és la que ens ha animat a fer aquest article com a intent de desenvolupar els programes vigents.

Per això, s'han analitzat en primer lloc les normatives oficials, tant les proposades pel Ministeri d'Educació i Ciència, com les proposades pel Departament d'Ensenyament de la Generalitat, per, a partir d'aquí, assenyalar els elements complementaris i, a partir d'aquí, oferir un desenvolupament de la conjunció d'ambdós, vers la proposta de programació.

Anàlisi de les directrius oficials

En aquest article desenvoluparem la programació per al primer cicle educatiu que cursen nens amb edats compreses entre els 3 i els 7 anys.

1. Anàlisi comparativa entre els programes del Ministeri i les orientacions proposades pel Departament d'Ensenyament en matèria d'educació física. *L'esquema 1* mostra les diferències més significatives que apareixen entre els dos programes. Com a punts d'anàlisi s'han pres els elements següents:

- denominació,
- dedicació horària,
- etapes,
- estructuració de la matèria,
- orientacions didàctiques,
- directrius per posar en pràctica el programa.

Després d'una lectura minuciosa del quadre, s'arriba a la conclusió que no hi ha autèntiques oposicions entre les dues, sinó que es tracta de diferents perspectives que en cap cas no són contradictòries, sinó més aviat complementàries.

De tota manera, podem destacar que el programa ministerial no proposa orientacions didàctiques, mentre que la Generalitat ofereix una llista d'elements a tenir en compte a l'hora d'elaborar les sessions. Això és de vital importància, sobretot pel que fa a la transmissió d'ideologia a l'ensenyament, ja que moltes vegades preval la forma sobre el contingut.

L'educació física, pel que fa als programes estatals, és una matèria afilada de la resta de continguts. El programa per a Catalunya proposa, al contrari, en les seves orientacions didàctiques, la possibilitat de relacionar l'expressió dinàmica amb totes les matèries que conformen aquesta etapa.

Els dos programes donen directrius a tenir en compte en posar en marxa el pla; el Ministeri, de tipus fisiològic i la Generalitat, de tipus cognitiu i afectiu.

En un intent d'unificació dels dos proposem *l'esquema 2*, que marca les directrius a seguir per a l'aplicació d'un programa, en cadascun dels àmbits del desenvolupament del nen. No ens han d'estranyar les diferents perspectives que presenten els programes objecte de la nostra anàlisi, degut a què els del Ministeri van ser publicats el 81, en resposta a la necessitat de fixar les ensenyances mínimes de

les etapes que s'estructuren el 71 amb la renovació pedagògica, mentre que els de la Generalitat neixen d'una realitat diferent, acompanyada de l'evolució creixent de l'educació física i

la influència de nous corrents (pedagogia de la situació, globalitat a l'ensenyament, expressió corporal...) que fan que les seves orientacions semblin més adequades a la realitat.

ESQUEMA 1

DIFERÈNCIES EN LES NORMATIVES LEGALS DEL MINISTERI D'EDUCACIÓ I CIÈNCIA I DEL DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT DE LA GENERALITAT

Denominació	MINISTERI D'EDUCACIÓ I CIÈNCIA Educació Física	DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT Expressió i educació artística: <ul style="list-style-type: none"> • expressió musical • expressió dinàmica • expressió plàstica
Dedicació horària	2-5 h.	5 h. a repartir entre els tres centres d'interès esmentats
Etapes	Preescolar i Cicle Inicial	Parvulari i Cicle Inicial, considerat com un sol període
Estructuració de són la matèria	En blocs temàtics, que els següents: Preescolar <ul style="list-style-type: none"> • contacte amb els objectes • coneixement i ajustament corporal • percepció i estructuració de l'espai • percepció i estructuració temporal Cicle Inicial: <ul style="list-style-type: none"> • presa de contacte amb els objectes • esquema corporal • espai • temps 	En unitats de treball: <ul style="list-style-type: none"> • creativitat motora • marxa • treball del cos • situació de l'espai • organització del temps • vivència corporal de les grafies
Directrius per a la pràctica	<ul style="list-style-type: none"> • S'intueix el desenvolupament físicomotor com a fase del desenvolupament intel·lectual, afectiu i social, però en cap moment no es parla d'una relació d'aquesta matèria amb les altres. • Prescripcions de tipus fisiològic pel que fa a l'esforç, la respiració... 	Intenta incidir bàsicament en la personalitat del nen mitjançant: <ul style="list-style-type: none"> — el desenvolupament pràctic de la imaginació — la simbolització — l'espontaneïtat — la sensorialitat — el sentit crític — la capacitat creadora
Orientacions didàctiques	No s'especifiquen	<ul style="list-style-type: none"> • Basada en l'experimentació i manipulació, implica un coneixement del cos i de l'espai propi. • Vivències individuals i en grup • Representació plàstica i gràfica

- Impartit pel mestre mateix
- Idealment, no s'hauria de disposar d'un horari prefixat, sinó que hi hauria d'haver una participació en totes les matèries que conformen aquesta etapa
- Necessitat d'un espai determinat disponible (gimnàs, classe, sala buida)
- Òptim, tres hores setmanals
- Roba còmoda
- En cada sessió es preveurà:
 - experimentació i recerca individual
 - treball en petits grups
 - interiorització vivenciada (verbalització, dramatització dibuixos)
- Materials adequats

**ELS APUNTS
ESCOLARS**

Eixos de la programació

El nen en aquesta primera etapa viu un procés fonamental quant a l'adquisició de confiança en ell mateix, ja que en ella es desenvolupa el coneixement del propi cos i del llenguatge, la utilització de les seves capacitats cognitives i de socialització. Partint d'aquesta realitat, plantegem tres objec-

tius generals, un per a cada àmbit: motor, cognitiu i afectiu.

Objectius generals:

- Respectar i afavorir el desenvolupament natural del nen, dotant-lo del major nombre d'experiències motores amb els seus companys, l'entorn i els objectes.

- abonar el descobriment i expressió del seu propi cos perquè desenvolupi els seus dots d'iniciativa i creativitat.

- afavorir un desenvolupament de la personalitat del nen que permeti l'equilibri afectiu i la confiança en sí mateix, en el marc de la convivència amb els seus companys.

Aquests objectius s'intentaran portar a terme sota les directrius que es proposen a l'esquema 2 i el model pedagògic següent:

a. Situar el nen en un entorn ric, proveït de material abundant, on realitzi una activitat espontània de descobriment i exploració (*activitats espontànies*).

b. Provocar en el nen la selecció i discriminació de les seves respostes a través de la intervenció del mestre, que amplia, centra i facilita les tasques (*activitats elaborades*).

c. Recerca de les finalitats dels comportaments, donant prioritat a les experiències riques i variades (*activitats codificades*).

Defensem una programació de tipus obert on només hi ha una definició dels objectius, un model pedagògic i la seva posterior posada en pràctica; els objectius parcials s'aniran abastant a partir de l'experimentació del nen, en base a la seva evolució i l'adquisició de comportaments més o menys previstos pel mestre.

Som conscients que aquesta mena de programació va en detriment de la possibilitat d'avaluar aprenentatges, concrets, però creiem que en aquesta etapa és més important l'experimentació i el desenvolupament de la capacitat creadora que l'adquisició d'aprenentatges.

Observem que l'únic contingut plantejat és l'activitat motora. Això permetrà que el nen i el seu cos s'interaccionin amb els centres d'interès pre-

vistos: objectes, entorn-medi, temps i els altres. Aquests centres mai no hauran de ser considerats com si fossin aïllats entre sí, sinó que els components de cadascun es podran convertir en elements de treball de la resta de centres. L'esquema 3 mostra els possibles components per a treballar en cada centre d'interès. Aquesta interacció es realitzarà segons els diferents tipus d'activitats exposades anteriorment en el model pedagògic:

Espontànies: totes aquelles activitats en les quals el nen es relaciona amb ell mateix i on el material indueix a l'acció, la fa evolucionar i on el mestre, mitjançant l'observació del nen, modifica les situacions de partida per provocar l'activitat de recerca de l'alumne.

Elaborades: aquelles activitats on el nen perfecciona el seu gest, l'enriqueix, el reconstrueix en funció d'un company o més, creant la imatge d'una acció nova a partir d'elements ja codificats per ell mateix; el mestre aprofitarà les observacions fetes per l'alumne sobre el seu descobriment.

Codificades: totes aquelles activitats en les quals el mestre dóna informacions i ensenyances concretes per iniciar accions determinades.

Per últim, l'avaluació anirà encaminada a tres subjectes:

A. El nen

A través de l'observació activa del professor per poder intervenir reconduint la situació o detecten aquells comportaments que no han aparegut i

solucionant les dificultats dels alumnes.

Al final de cada sessió o conjunt de sessions dedicades a un mateix tema, és útil per al mestre realitzar un balanç del que ha succeït.

B. El programa

Conjunt d'informacions recollides sobre si les respostes dels alumnes han correspost als comportaments previstos pel mestre, es tracta, en definitiva, de veure si el conjunt dels alumnes ha arribat a un alt grau d'experimentació positiva.

C. El professor

Avaluació intrínseca sobre la seva actitud i metodologia; capacitat de motivació, de participació, directivitat – no directivitat, capacitat de recollir les idees dels alumnes, acceptar els seus sentiments...

Proposta d'aplicació pràctica

En l'esquema 4 proposarem un exemple de tractament d'un centre d'interès en la seva evolució des de l'activitat espontània a l'activitat codificada, a través de la intervenció del mestre i en base a la resposta motora dels alumnes.

No hem d'oblidar que aquest exemple és només orientatiu, ja que cada mestre haurà d'intervenir en funció del nivell dels seus alumnes, les seves experiències anteriors i les seves possibilitats de temps i espai, sempre segons la mena de respostes que vagin sorgint.

ESQUEMA 2

IMPLICACIONS DEL DESENVOLUPAMENT EVOLUTIU DEL NEN DE 3 A 7 ANYS EN L'EDUCACIÓ FÍSICA

ÀMBIT PSICOMOTOR

ÀMBIT PSICOMOTOR

ÀMBIT AFECTIU-SOCIAL

Exercitar la mobilitat genèricament, evitant esforços intensos i prolongats introduint pauses i intervals de recuperació adequats.

Assegurar el pas del simbòlic al concret, el desenvolupament espacial i temporal respecte a sí mateix, als objectes i als altres. L'activitat ha d'anar acompanyada del llenguatge oral.

El joc en grup és el mitjà adequat que permet un intercanvi fructífer entre el nen i el món sobre el qual opera, descobrint-lo.

ESQUEMA 3

COMPONENTS DE CADA CENTRE D'INTERÈS

OBJECTES

- Coneixement de grandària, les formes i els colors.
- Coneixement de les possibilitats de moviment de diferent tipus de material.

Exemples pilotes, cardes, cordes, mocadors vermells, blaus, blancs, quadrats, rodons, grans, petits.

ENTORN-MEDI

- Orientar el cos en l'espai.
 - Coneixement de diferents tipus de medis.
 - Coneixement de plànols, límits, trajectòries i distàncies de l'entorn.
 - Coneixement de les diferents formes d'organització en l'espai
- Exemples parc, gimnàs, aigua, sorra, plànol, inclinat, a prop, davant, darrera, esquerra, dreta

EL NEN I EL SEU COS

- Conèixer el seu cos, les seves possibilitats de moviment i d'expressió
- Orientar el cos a l'espai dels objectes i els altres.
- Sentir el cos com a imatge, establint-ne diferències segons els ritmes de treball.

TEMPS

- Conèixer i adaptar el moviment a diferents ritmes i realitats.
- Conèixer i adaptar el moviment a duracions i freqüències.

Exemples lent, ràpid, molt, poc, abans, després, danses, jocs rítmics, sorolls

ELS ALTRES

- Treballar les diferents formes d'organització.
- Adaptar-se al ritme o moviment d'un company o grup.

Exemples compartir material, respectar i acceptar les decisions de la resta, company, grup, grup classe

ESQUEMA 4

PROPOSTA D'APLICACIÓ PRÀCTICA

Centre d'interès: «els objectius».

Components de treball: possibilitats dinàmiques de les pilotes.

Espai: gimnàs.

Material: pilotes de diferents mides, densitats, material.

(tennis, plàstic, goma-escuma, basquet, voleibol, inflats i desinflats).

Edats dels alumnes: cinc anys.

Símbols utilitzats:

- Intervenció del mestre (oral i/o motor).
- Intervenció de l'alumne (oral i/o motor)

ACTIVITAT ESPONTÀNIA

- Podeu utilitzar lliurement les pilotes».
- Xuten, donen cops, dirigeixen, roden, boten, llencen a l'aire, a la paret, a un company...
- Aturen l'activitat, concentra el grup i pregunta què s'ha fet.
- Tots parlen a la vegada i expliquen les seves experiències. Cadascun reclama l'atenció sobre el seu cas.
- Selecciona diverses respostes del conjunt perquè surtin a fer les seves demostracions, tants aquelles que s'ha observat que apareixen majoritàriament com preferents en el grup, com aquelles que es creu que posseeixen una menor dificultat... (escull el criteri que consideris més oportú).

ACTIVITAT CODIFICADA

- Farem tots el que ha realitzat «x» i «y» (comportament seleccionat, botar les pilotes)..
- Tots boten de diverses maneres amb diferents pilotes. Boten aturats, en moviment, intenten botar, intenten mantenir la seqüència del bot un determinat temps, botant a diverses altures...
- Atura de nou l'activitat perquè cadascun expliqui les seves experiències.
- Apareixen diverses respostes: «algunes pilotes no boten», «alguns boten massa», «s'escapen»...
- Selecciona de nou algunes contestes tant encertades com errades, perquè l'alumne pugui discriminar quina és la adequada.

ACTIVITAT ELABORADA

- Anem un altre cop a cercar les pilotes, a veure si entre tots trobem les que boten millor i més temps» (es pretén que apareixi aquella pilota que s'adapta millor a les possibilitats de l'alumne).
- Corren a cercar les pilotes, ràpidament rebutgen les que no boten, les que boten massa, o les que s'escapen fàcilment perquè són massa petites. Aviat apareixen sis o set pilotes que poden botar-se bé i controlar fàcilment. Tots volen aconseguir aquestes pilotes.
- Aturen la activitat i fan les comprovacions i coneixements dels resultats pertinents, per finalitzar, proposen un joc o activitat concreta en el qual s'utilitzi el bot de la pilota.

ELS APUNTS ESCOLARS

BIBLIOGRAFIA

TEXTS LEGALS

- Ordre 17 gener 1981 per la qual es regulen l'ensenyament d'Educació Preescolar i Cicle Inicial d'EGB. BOE 21 de gener 1981.
- Resolució de la Direcció General de Educació Bàsica per la qual es donen normes sobre l'aplicació de l'ordre 17 gener 1981. BOMECA febrer 1981.
- Ordre 11 maig 1981 per la qual es regulen els ensenyaments de Parvulari i Cicle Inicial d'EGB.
- Orientacions i Programes Parvulari i Cicle Inicial d'EGB. (Volum I, 2 i 3). Departament d'Ensenyament. Direcció General d'Ensenyament Primari de la Generalitat de Catalunya.

BIBLIOGRAFIA CONSULTADA

- MINISTERE DE L'EDUCATION. L'education physic et sportive au cycle préparatoire. EPS. París 1979.
- BLÁZQUEZ i ORTEGA. La actividad motriz en el niño de 3 a 6 años. Cincel, 1984 Madrid.
- AMICALE EPS. El niño y la actividad física - 2 a 10 -. Paidotribo 1986, Barcelona.
- CPC- CPD BOUCHES DE RHONE. Actividades físicas básicas, Guía del profesor. Publicaciones de Juventud y Sociedad, 1985 Barcelona.